

ZDROJE ENERGIE

Nástup mechanizácie domácností podmienilo privedenie zdrojov potrebných energií, pričom ešte skôr, ako bola známa elektrina, sa miestami používal plyn. Iný, nie menej dôležitý účel mali prívody vody, ktorej regulácie boli známe od najstarších dôb. Vodovody a akvadukty sa vo svete stavali od antiky. Na Slovensku boli najstaršie prívody vody budované od 14. storočia v súvislosti s banskou ťažbou v Kremnici. Prvý verejný vodovod mal od roku 1423 Bardejov.

Napriek starej histórii vodovodov ešte v dvadsiatych rokoch 20. storočia boli do domácností zavádzané len výnimočne. Zdrojom pitnej vody boli verejné studne a na kúpanie či pranie slúžili miestne toky. V Prievidzi bol prvý známy vodovod s dreveným potrubím vybudovaný v rokoch 1750 – 1760, vodu z ktorého si obyvatelia chodili naberáť do veľkej verejnej cisterny – „kašny“ na námestí. Neskoršie boli na Dlhej ulici vybudované drevené výtoky zvané harajky. V roku 1911 stavalo mesto druhý vodovod s potrubím z kovu. Každá hlavnejšia ulica bola riadne zásobená pitnou vodou. Vtedy vzniklo prvý raz aj niekoľko domácich vodovodov, pravda len na prízemí, lebo na poschodie sa voda nedostala z dôvodu slabého tlaku. Po prvej svetovej vojne za Československej republiky nastal nebývalý rozvoj mesta. Obyvateľstva pribúdalo, zvýšila sa životná úroveň a potreba väčšieho množstva vody kládla na prievidzský vodovod väčšie nároky, ktorým tento nestačil. V tridsiatych rokoch sa začali práce na výstavbe ďalšieho vodovodu, tentokrát i s kanalizáciou, ktorú dovtedy nahrádzali povrchové stoky. Realizácia prebiehala v rokoch 1931 – 1934, pričom časť bola odovzdaná do užívania už v roku 1932 a koncom desaťročia bol ešte rozšírený. Druhé v regióne mali vodovod Bojnice, vybudovaný v 19. storočí a na jeho konci, v roku 1894, rozšírený. V roku 1905 napájal len sedem mestských hydrantov, do domácností sa začal zavádzať až od roku 1930, pričom od 1931 už bola budovaná aj kanalizácia. Medzi prvými obcami v okrese zaviedla vodovod Veľká Čausa v roku 1931 a Horné Vestenice v roku 1935, posledná obec získala vodovod až v roku 1976, no až do roku 1987 mali niekde povrchovú kanalizáciu. Po zavedení vodovodu boli porcelánové misy a džbány nahradené nástennými umývadlami s prívodom vody. Začali sa používať práčky na ručný kľukový pohon.

Na rozdiel od vodovodov, budovaných od staroveku, elektrina začala človeku slúžiť až od 19. storočia. V roku 1834 bol zhotovený jeden z prvých funkčných elektromotorov, no k jeho praktickému využitiu mohlo dôjsť až po zavedení elektriny. Prvá elektráreň na svete bola spustená v roku 1881 v závode na výrobu kože v meste Godalming v Anglicku.

Prvá elektráreň na území Slovenska vznikla už v roku 1884 v Bratislave a o päť rokov bolo v časti mesta aj verejné osvetlenie. Trvalo ešte takmer storočie, kým prebehla elektrifikácia celej krajiny. Na Slovensku sa celková elektrifikácia uskutočnila až po druhej svetovej vojne a bola zavŕšená v šesťdesiatych rokoch 20. storočia.

V prievidzskom okrese prvú elektráreň sprevádzkovali Handlovské uhoľné bane v roku 1911 a o dva roky sa Handlová začala elektrifikovať. Centrum regiónu Prievidza zavádzalo elektrinu až v roku 1930, hoci už v roku 1924 začala výstavba elektrárne Carpathie, vďaka ktorej sa nasledujúci rok zaviedlo verejné osvetlenie ulíc a v rozpätí rokov 1926 a 1927 sa v meste vybudovali elektrické rozvody. Prievidzu v elektrifikácii predbehli Čereňany (1920), ktoré len dva roky zaostávali za prvou obcou na Slovensku, nasledovalo Ráztočno (1920 – 1923), Bojnice a Nitrianske Pravno (1925), Lazany a Oslany (1928), Lipník (1929). Nitrianske Pravno malo tiež elektráreň, postavenú v roku 1923. Zároveň s centrom regiónu či krátko po ňom zaviedli elektrinu Chrenovec, Nedožery, Brezany, Zemianske Kostoľany a Kamenec (1931), Veľká Čausa (1932), Bystričany a Nováky (1933). Elektrifikácia v okrese sa ukončila až v roku 1960.

Po zavedení elektriny plynové osvetlenie postupne nahradilo elektrické, uplatnili sa prvé malé domáce strojčeky. Spočiatku napätie a prúd v domácnostiach nestačili na pohon výkonnejších zariadení ako práčka, len na využitie pri menších strojoch, ako napríklad žehlička. Už v roku 1915 prišli v USA do predaja rúry na pečenie s termostatom. Prvé malé elektromotory na pohon domácich spotrebičov sa sériovo vyrábali od roku 1924. Už v roku 1929 nemecká firma Miele začala s predajom elektrických umývačiek riadu. I keď boli určené pre domácnosť, uplatnili sa skôr v reštauráciách. Od tridsiatych rokov 20. storočia začali pri domácich prácach slúžiť mixér, vysávač a elektrická práčka. Trvalo však ešte desaťročia, kým pomocníci na elektrický pohon našli trvalé miesto v bežných domácnostiach.

Otázka:

Najstaršia z práčok na výstave v múzeu ešte nebola na elektriku. Ktorá to je? (uvedte, prosím, značku a výrobcu)